

matické znázornenie. Svoje využitie by určite našiel aj menný register.

Peter Getlík uchopil adaptologickú tému tvorivo a inovatívne. Pozoruhodná je jeho schopnosť vidieť aj rozporné stránky preberaných i vlastných konceptov a navrhovať a systematicky overovať možné riešenia. Zdôrazňuje, že jeho model *adaptácie ako hry* nebráni rozmýšľať o ďalších vlastnostiach adaptácií, už aj preto, že adaptácia a hra nie sú totožné kategórie. Pre odbornú

verejnosť, ktorá by sa chcela pripojiť k tomuto typu výskumu napríklad aj v oblasti literárnej vedy, sú k dispozícii jasné metodické návody. Monografia je priekopnícka v umenovede na Slovensku a môže zaujať aj v medzinárodnom prostredí.

JANA KUZMÍKOVÁ

Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

Slovenská republika

<https://orcid.org/0000-0003-3733-3899>

ZUZANA KOPECKÁ: Symptómy literárnej moderny v slovenskej a českej medzivojnovnej próze [Symptoms of literary modernism in Slovak and Czech interwar prose]

Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV – VEDA, vydavateľstvo SAV, 2022. 224 s.

ISBN 978-80-224-1969-7, DOI 10.31577/2022.9788022419697

DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2023.15.2.14>

Monografia Zuzany Kopeckej – ako vychádza už z jej samotného názvu – si za hlavný cieľ kladie identifikovať symptómy literárnej moderny, a to prostredníctvom komparatistického výskumu s interdisciplinárnymi presahmi (autorka zohľadňuje filozofický, historický, psychologický, sociologický a politický kontext podmienajúci výslednú podobu textu i jeho interpretáciu). Uvedený výskum buduje na základe analýzy ťažiskových analytických kategórií, akými sú v tomto prípade pohyb v alternatívnom priestore, intímna topografia postavy, naratívny čas či fenomén fragmentárnosti. V kontexte napĺňania vytýčeného cieľa považuje za reprezentatívnu „autorskú vzorku“, etablované česko-slovenské kvarteto a príslušné diela: *Muž s protézou* (1925) od Jána Hrušovského, román *Dům o tisíci patrech* (1929) od Jana Weissa, román *Ztracený stín* (1931) od Egona Hostovského a román *Pisár Gráč* (1940) od Jozefa Čigera Hronského. Ide totiž o tvorbu generačne príbuzných autorov, ktorých medzivojnovná literárna produkcia vznikla ako obraz sebazapozorujúceho sa človeka plného vnútorného napätia a diskontinuity. Monografia vychá-

dza z úspešne obhájenej dizertačnej práce na túto tému, ktorá vznikla v Ústave svetovej literatúry SAV pod vedením literárnej vedkyne Márie Bátorovej.

Jednotlivé kapitoly monografie sú z hľadiska štruktúry dôsledne premyslené. Zuzana Kopecká má rozhľad v domácej a zahraničnej sekundárnej literatúre, čo jej napomáha postupne inkarnovať do kontextu slovenského i medzinárodného literárneho výskumu inovatívne závery. Cez model Márie Bátorovej *autor – text – čitateľ a ich kontexty* nadväzuje na koncepciu hermeneutického kruhu, a to najmä z toho dôvodu, že hermeneutické tendencie cez prizmu uvedeného metodologického modelu, ktorý zohľadňuje kontexty, motivujú nerezignovať na textocentrické východisko, ale pristupovať „k nemu v interpretačnom procese ako k artefaktu s určitou výpovednou hodnotou, ktorá sa mnohokrát javí až vtedy, keď je reflektovaná v sieti súvislostí“ (18). Umožňuje jej to vstúpiť nielen do filozofického diskurzu literárnej moderny, ale zvoliť i markantný postup (cez optiku introspekcie), v dôsledku ktorého „jednotlivé symptómy literárnej moderny nadobúdajú špecifickú umeleckú formu a takto sú identifikovateľ-

né ako výraz konkrétneho autorského štýlu“ (31). Ako totiž autorka správne konštatuje, umenie moderny, ktoré zaznamenáva problematický vzťah medzi jednotlivcom a spoločnosťou v 20. storočí, nevzniká na základe poetologického kľúča literárneho romantizmu, ale na základe „vnútornej rozorvanosti protagonistu“ (35), ktorý sa pokúša o návrat k stratenej homogenite (k existenčnému „strediu“). Toto je zároveň obzvlášť pozoruhodný interpretačný rozmer nosnej témy monografie, ktorý sa stáva aj akýmsi spojovacím elementom v rámci analyzovaných diel, t. j. reflektovanie túžby návratu jednotlivých protagonistov k stratenej existenčnej stabilite, k existenčnému „strediu“.

Ešte predtým však Zuzana Kopecká ozrejmuje historický kontext kreovania slovenskej i českej moderny v medzivojnovom období, a tým aj slovenské a české literárnovedné prístupy k vymedzeniu moderny. Jej cieľom je vnímať modernu ako pojem tvoriaci súčasť slovenskej a českej umeleckej produkcie, kde sa vymedzenie tohto fenoménu v literárnovedných prístupoch výrazne líši a do popredia sa „nevyhnutne dostáva potreba reflektovať najvýraznejšie autorské prejavy moderny práve cez individuálnu umeleckú tvorbu“ (44). Potvrďuje tým svoju domnienku, že ide o jednu z línií literárnej moderny, ktorá reaguje na vyhrotený vzťah medzi moderným subjektom a spoločnosťou, prenikajúci do psychického sveta protagonistov.

Takto pripravené výskumné pole poskytuje autorke možnosť prísť k interpretačnej fáze vymedzených ťažiskových kategórií a začína analýzou pohybu protagonistov v alternatívnom priestore, ktorý je podľa nej výsledkom procesu zvnútorňovania umeleckej perspektívy a korešponduje s prepojením literárnej moderny s introspekciou. Originálny snový svet, v ktorom sa protagonisti pohybujú, považuje totiž za istú „alternatívu k zložitosti destabilizovaného sveta“ (49), pričom práve táto alternatíva sa podieľa na výslednej „individualite symptómov literárnej moderny v konkrétnych autorských poetikách“ (49). Dokazuje to interpretáciou

snového sveta hlavného protagonistu románu Jána Hrušovského *Muž s protézou*, a to cez Seebornov pohyb v alternatívnom snovom priestore. Na ňom je možné „demonštrovať psychický stav subjektu a jeho snahy nájsť východisko z tmy, zvukov a pachov snového lesa, ktorý je sám o sebe alegóriou“ (51). Sujetový plán románu Jana Weissa *Dům o tisíci patrech* je vystavaný na snovom priestore na úkor reálnych časopriestorových súradníc a sen v prežívaní hlavného protagonistu Petra Broka dominuje. Pre Kopeckú je takéto vykonštruovanie snového sveta, kde sa jedinou istotou stáva identifikácia subjektu v konkrétnom priestore a jeho reakcia naň mimovoľným pohybom, „zároveň dynamickejšou metaforizáciou problematiky ľudskej existencie v určitej životnej fáze“ (59). V súvislosti s autorkinými interpretačnými stanoviskami by azda bolo zaujímavé spomenúť i esej francúzskeho filozofa a literárneho kritika Gastona Bachelarda, ktorá má v českom preklade názov *Dům rodný a dům onirický*. Aj v jeho uvažovaní je snenie zviazané so stredom, v ktorom snívajúci hľadá oporu v samote nejakého dostredivého miesta a obrazy onirického domu so schodiskom predstavujú vertikálnu os zostupu do hĺbín človeka. V Hostovského románe *Ztracený stín* zas významový rozmer pohybu presahuje do viacerých rovín a pohyb postáv sa prelína s ich psychológiou. Keďže hlavný protagonista Josef Baška nedokáže čítať psychológiu postáv z tvárovej mimiky, je to práve detail gesta, ktorý sa stáva ťažiskom psychologických mikrolektúr. Autorka si všíma fakt, že aj počiatočné náznaky osobnostnej premeny, ktoré presahujú do roviny vnútorného sveta protagonistu, vyjadril Hostovský opäť cez dynamický detail. No a Hronského román *Pisár Gráč* predstavuje alternatívny priestor, cez ktorý dochádza k najvýraznejšiemu prieniku do abstrakcie, v podobe cirku. Zastupuje ambivalenciu 20. storočia a jeho znaky „funkčne vypovedajú o pozícii individua v absurdnom svete, kde je človek iba hercom, klaunom či bábkou“ (72).

I ďalšie minuciózne interpretácie vytypaných kategórií, ako intímna topografia

postavy, naratívny čas či fenomén fragmentárnosti, predstavujú v uvažovaní Zuzany Kopeckej špecifiká, ktoré v analyzovaných dielach „dotvárajú výpovednú hodnotu umenia symptomaticky referujúceho o určitom životnom výseku a existenčných podmienkach, teda o širších kontextoch vlastného vzniku“ (173). A interpretáciou uvedených kategórií dochádza aj k výrazným presahom literárnovedného výskumu do filozofie, pretože práve „filozofický diskurz v tomto ponímaní rámcuje modernu, ktorá má svoj špecifický pendant vo sfére estetiky – v literárnej tvorbe odrážajúcej filozofickú modernu doby“ (175).

Napokon treba oceniť, že autorka monografie vychádza z koncepcie medziliterárnosti Dionýza Ďurišina a nezabúda na stredo európsky kultúrny priestor. Naďalej

odhaľuje to, čo typologicky spája stredo európskych autorov a snaží sa „začleniť slovesné umenie relatívne malých národov do koncepcie svetovej literatúry“ (45). Dokazuje to svojimi interpretačnými zručnosťami a precíznou komparáciou analyzovaných diel s tvorbou uznávaných zahraničných autorov. Jej originalita spočíva i v tom, že sa na známe diela slovenskej a českej literatúry, ktoré boli v minulosti podrobené viacerým analýzám cez prizmu rôznych interpretačných kľúčov, pozerá špecifickou tvorivou optikou. Prináša tak nový pohľad na tvorbu autorov, ktorí patria do kánonu slovenskej a českej literatúry.

JÁN GALLIK

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Slovenská republika
<https://orcid.org/0000-0003-4125-8887>

**MILOSLAV SZABÓ: Kráska a zvrhlík: Rasa a rod v literatúre
19. a 20. storočia [The Belle and the Pervert: Race and gender in 19th- and
20th-century literature]**

Bratislava: N Press, 2022. 176 s. ISBN 978-80-8230-057-7

DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2023.15.2.15>

Autorom knihy *Kráska a zvrhlík*, s podtitulom *Rasa a rod v literatúre 19. a 20. storočia*, je Miloslav Szabó, historik a germanista, ktorý pracoval vo výskumných inštitúciách v Nemecku, Rakúsku, Českej republike a na Slovensku a momentálne pôsobí na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vo svojom výskume sa Szabó dlhodobo zameriava na štúdium dejín antisemitizmu a katolicizmu na Slovensku a v Rakúsku v 19. a 20. storočí. Je autorom niekoľkých monografií: *Boh v ofsajde* (2004), *Rasa a vôľa. Alfred Rosenberg a Mýtus 20. storočia* (2004), *Klérofašisti: Slovenskí kňazi a pokušenie radikálnej politiky (1935 – 1945)* (2019), *Potraty: Dejiny slovenských kultúrnych vojen od Hlinku po Kuffu* (2020).

Vo svojich knihách Szabó často pracuje s umeleckou literatúrou. Beletria narába s emóciami viac než historická spisba a istým spôsobom ich konzervuje, zachytáva histó-

riu v inej, intímnej rovine. Zároveň literatúra často odzrkadľuje realitu a dianie v spoločnosti, dokonca ju niekedy ovplyvňuje. Tak ako dnes aj v minulosti ľudia podvedome nasledovali naratívy a modely, ponúkané prostredníctvom literárnych diel, zvlášť, ak sa stali súčasťou kánonu. V najnovšej knihe Szabó skúma nielen to, ako sa rasizmus prejavuje v dielach klasikov ako Svetozár Hurban Vajanský, František Švantner, Ludmila Podjavorinská, Gustav Meyrink či Thomas Mann, ale hľadá aj pôvod týchto stereotypov. Cez literárne texty odhaľuje, aké formy a prejavy rasizmus nadobúdal v nemeckej literatúre, ktorá sa mnoho ráz stávala pre slovenskú vzorom. Hneď v úvode upozorňuje, že k fenoménu rasizmu chce pristupovať inak, než je v spoločenských vedách bežné a zaužívané (18). Nesnaží sa dokazovať nesprávnosť takéhoto svetonázoru. Pomocou vied o kultúre si všíma fenomény, ktoré sú